

Н. М. КАЛИНЮК, Л. Р. ЛІЩУК

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України,
м. Тернопіль, Україна

Мета: проаналізувати систему прав людини у сфері громадського здоров'я. Розглянути проблеми, які виникають із застосуванням прав людини в умовах воєнного стану в Україні. Дослідити законотворчу діяльність уряду України в умовах воєнного стану.

Матеріали і методи. Дослідження ґрунтувалося на аналізі правових документів, інтернет-ресурсів та літературних джерел. Застосовані методи аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та систематизації літературних джерел.

Результати. Застосування прав людини у сфері громадського здоров'я в умовах воєнного стану є складною та багатогранною проблемою, оскільки воєнний конфлікт може викликати серйозні виклики для забезпечення й захисту прав та гідності людини.

Висновки. Збереження здоров'я населення є пріоритетним напрямом діяльності для уряду, міжнародних організацій, громадських об'єднань і всіх, хто прагне забезпечити благополуччя та якісне життя людей. Здоров'я населення є основною складовою стійкого розвитку, оскільки воно впливає на соціальний, економічний та екологічний розвиток країни.

Згідно з міжнародними стандартами та гуманітарним правом, дотримання прав людини у сфері громадського здоров'я під час війни є обов'язковим для всіх сторін конфлікту.

Напрацьована під час війни законодавча база може стати основою для покращення якості медичної допомоги, захисту прав та гідності громадян, а також забезпечення сталого розвитку системи охорони здоров'я.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: збереження громадського здоров'я; медична допомога; законодавча база.

Показником успішного розвитку медичного права є створення міцної законодавчої бази, яка підтримує права людини у сфері охорони здоров'я. Ця законодавча основа не лише визначає права та обов'язки окремих осіб і постачальників медичних послуг, але й гарантує, що кожна окрема взята особа має можливість отримати доступ до цих прав і ефективно їх використовувати.

Важливим аспектом є обізнаність і освіта як постачальників медичних послуг, так і окремих осіб щодо їхніх прав та обов'язків у системі охорони здоров'я. Динамічний розвиток медичного права має привести до створення системи, де ці права не тільки надаються, але й поважаються, захищаються та доступні для всіх осіб.

Законодавство, розроблене для захисту громадського здоров'я, відіграють вирішальну роль у забезпеченні добробуту та безпеки суспільства. Ці закони, як правило, приймаються урядами для вирішення різних проблем охорони здоров'я та запобігання поширенню хвороб, сприяння здоровій поведінці та захисту загального здоров'я населення. Дотримання прав людини у сфері охорони здоров'я під час війни має вирішальне значення із багатьох причин. Права людини є фундаментальними принципами, які захищають і сприяють гідності, рівності та добробуту кожної людини. Інтеграція прав людини в практику гро-

мадського здоров'я гарантує, що здоров'я всіх людей є пріоритетним, без дискримінації чи виключення.

Сфера громадського здоров'я охоплює широкий спектр аспектів життя людини і має за мету покращення загального стану здоров'я та благополуччя всього населення. Права людини у сфері громадського здоров'я захищені на рівні національного та міжнародного права. Варто зазначити, що взаємозв'язок між міжнародним правом у сфері охорони здоров'я та національним законодавством є вирішальним аспектом у забезпеченні захисту та зміцнення здоров'я населення в глобальному масштабі. З іншого боку, національні закони – це конкретні правові рамки, створені та введені в дію окремими країнами для регулювання охорони здоров'я на їхній території. Національні закони можуть відрізнятися за обсягом і змістом, але в ідеалі вони повинні відповідати міжнародним правовим зобов'язанням і стандартам для забезпечення ефективного управління охороною здоров'я.

Ми погоджуємося з твердженням В. Гергелійника, що ефективність виконання державою своєї соціальної функції має вирішальне значення для успішної реалізації права на охорону здоров'я. Відповідно, якщо на державному рівні побудувати ефективну систему охорони здоров'я

з відповідним фінансуванням, достатніми ресурсами та добре підготовленими медичними працівниками, держава може краще задовольняти потреби свого населення в охороні здоров'я. Це може привести до покращення показників здоров'я, зниження рівня захворюваності та смертності і розширення доступу до якісних медичних послуг для окремих осіб, що зрештою сприятиме успішній реалізації права на охорону здоров'я [1].

У контексті Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами Україна зобов'язалася посилити співпрацю у сфері охорони здоров'я. Це передбачає узгодження своєї політики та практики у сфері охорони здоров'я відповідно до стандартів ЄС. Окрема глава угоди, під назвою «Громадське здоров'я», підкреслює зобов'язання України впроваджувати заходи, спрямовані на захист здоров'я людини як передумови для сталого розвитку та економічного зростання.

Як член Організації Об'єднаних Націй (ООН), Україна також зобов'язалася працювати над досягненням Цілей сталого розвитку (ЦСР). Зокрема, третя ціль зосереджена на забезпеченні здорового життя та благополуччя для всіх у будь-якому віці. Це передбачає впровадження загального охоплення медичним обслуговуванням, зміцнення систем охорони здоров'я, боротьбу з інфекційними та неінфекційними захворюваннями та сприяння доступу до основних медичних послуг і ліків.

Таким чином, узгоджуючи свої національні стратегічні завдання з ЦСР та через свої зобов'язання в рамках Угоди про асоціацію з ЄС, Україна прагне зробити пріоритетом громадське здоров'я як передумову для сталого розвитку та економічного зростання. Це передбачає впровадження заходів щодо покращення доступу до якісних медичних послуг, вирішення проблем охорони здоров'я та зменшення нерівності у здоров'ї всередині країни [9].

Повномасштабне вторгнення військ Російської Федерації на територію України призвело до численних порушень прав людини у сфері громадського здоров'я.

Дослідження правопорушень, що відбуваються внаслідок війни і будуть мати негативні наслідки для громадського здоров'я населення України, є актуальними, оскільки аналіз даних досліджень у майбутньому буде сприяти розробці правових механізмів притягнення уряду країни-окупанта до відповідальності за вчинені злочини.

Мета роботи: проаналізувати систему прав людини у сфері громадського здоров'я. Розглянути проблеми, які виникають із застосуванням прав людини в умовах воєнного стану в Україні. Дослідити законотворчу діяльність уряду України в умовах воєнного стану.

Матеріали і методи. Дослідження ґрунтувалося на аналізі правових документів, інтернет-ресурсів та літературних джерел. Застосовані ме-

тоди аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та систематизації джерел інформації.

Результати дослідження та їх обговорення. Здоров'я – це найцінніше надбання кожної людини та важлива складова її життя. Міцне здоров'я дозволяє людям радіти життю, досягати своїх цілей і справлятися з різними труднощами. Здоров'я впливає на фізичний, психологічний і соціальний стан людини, а також на її загальне самопочуття.

Рівень здоров'я кожної особи залежить від багатьох факторів, які взаємодіють між собою, а саме:

1. 50 % – спосіб життя. Здоровий спосіб життя включає регулярну фізичну активність, раціональне харчування, відмову від таких шкідливих звичок, як куріння та надмірне вживання алкоголю.

2. 20 % – стан навколишнього середовища. Якість навколишнього середовища має значний вплив на стан здоров'я населення. Зниження рівня забруднення води та повітря сприяє збереженню здоров'я людини.

3. 20 % – спадковість. Спадкові хвороби, хвороби із спадковою схильністю, вроджені вади людини впливають на загальний рівень здоров'я. Раннє виявлення, профілактика та відповідне лікування можуть допомогти знизити негативний вплив спадкових хвороб, хвороб зі спадковою схильністю та вроджених вад на здоров'я населення.

4. 10 % – рівень розвитку медицини. Розвиток медицини сприяє проведенню ранньої діагностики захворювань, розробці нових методів лікування та профілактики хвороб [7].

Здоров'я населення України є найбільшою цінністю як на індивідуальному, так і на загальнодержавному рівнях. Зниження рівня здоров'я населення може призвести до значних соціально-економічних втрат для суспільства. Здоров'я населення є ключовим фактором для розвитку і стійкості країни. Погіршення здоров'я може призвести до зменшення працездатності населення, збільшення витрат на медицину, збільшення соціальних виплат.

На міжнародному рівні діяльність сфери громадського здоров'я базується на таких нормативних документах, як Алма-Атинська декларація ВООЗ з первинної медико-санітарної допомоги; Оттавська хартія зі зміцнення здоров'я до 2000 р. та після; Рамкова конвенція ВООЗ боротьби проти тютюну; Міжнародні медико-санітарні правила (ММСП); Резолюція Генеральної Асамблеї ООН з профілактики та контролю за неінфекційними хворобами; Політична декларація Ріо-де-Жанейро щодо соціальних детермінантів; Європейська політика в інтересах здоров'я та добробуту «Здоров'я-2020»; Європейський план дій з посилення потенціалу та послуг громадського здоров'я; Гельсінська заява щодо здоров'я у всіх політиках; План дій щодо профілактики та контролю за неінфекційними захворюваннями в Європейському регіоні ВООЗ на 2016–2025 рр.; Цілі сталого

розвитку – офіційний документ (резолуція) Генеральної Асамблеї ООН називається «Перетворення нашого світу: порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 р.» тощо.

Кабінет Міністрів України для розвитку системи громадського здоров'я розпорядженням від 30.11.2016 р. № 1002-р схвалив Концепцію розвитку системи громадського здоров'я в Україні. Права людини у сфері громадського здоров'я в Україні на національному рівні також захищені такими документами, як: Конституція України; Закони України, зокрема: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII «Основи законодавства України про охорону здоров'я» зі змінами та доповненнями, Закон України від 06.09.2022 р. № 2573 «Про систему громадського здоров'я» та ін.; постанови Кабінету Міністрів України; відомчі нормативно-правові акти.

Здоров'я нації на державному рівні підтримується шляхом здійснення заходів, що сприяють збереженню екологічної безпеки, попередженню захворювань, поліпшенню умов життя населення та забезпечення доступу до якісної медичної допомоги. Система громадського здоров'я базується на комплексній взаємодії та співпраці уряду та неурядових організацій, медичної спільноти, громадськості, науковців, міжнародних організацій. Загальна мета цієї комплексної взаємодії полягає в покращенні здоров'я населення та створенні здорового середовища для життя.

Основні оперативні функції громадського здоров'я можна розділити на десять категорій:

1. Епідеміологія і оцінювання стану здоров'я та добробуту населення.

2. Моніторинг і реагування на небезпеки для здоров'я та надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я.

3. Захист здоров'я, гарантування безпеки довілля, праці та безпечності харчових продуктів.

4. Зміцнення здоров'я, вплив на соціальні детермінанти та скорочення нерівності за показниками здоров'я.

5. Профілактика хвороб, раннє їх виявлення.

6. Забезпечення стратегічного управління в інтересах здоров'я та добробуту.

7. Забезпечення сфери громадського здоров'я кваліфікованими кадрами в достатній кількості.

8. Забезпечення функціонування організаційних структур і фінансування.

9. Інформаційно-роз'яснювальна діяльність (адвокація), комунікація та соціальна мобілізація в інтересах здоров'я.

10. Сприяння розвитку наукових досліджень у сфері громадського здоров'я для наукового обґрунтування політик і практичних втручань [2].

Медична допомога має бути загальнодоступною для всіх осіб, оскільки саме медична допомога є основним інструментом забезпечення права людини на життя та охорону здоров'я. Відповідно до Ст. 49 Конституції України, кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [5]. Внаслідок воєнних дій на території України спостерігається порушення

прав людини у сфері громадського здоров'я на міжнародному рівні. Ворог порушує Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни [4]. В результаті цього знищується медична інфраструктура, під загрозою постійних обстрілів перебувають як пацієнти медичних закладів, так і персонал. Під час війни спостерігається обмеження доступу до лікарських засобів та виробів медичного призначення в закладах охорони здоров'я. В деяких закладах цих ресурсів катастрофічно бракує і персонал змушений приймати важке рішення, кому і яку допомогу надати в першу чергу.

Повномасштабна війна суттєво вплинула на кадровий склад медичних працівників – частина персоналу, рятуючись від небезпеки, виїхала за кордон, частина – переїхала у більш безпечні регіони. Внаслідок цього спостерігається брак медичних кадрів на Сході, Півдні та у прифронтових районах. Брак медичного персоналу в небезпечних регіонах країни призводить до зменшення доступності до якісної медичної допомоги. Збільшується обсяг роботи на персонал, що залишився в небезпечних регіонах. Це може мати негативний вплив як на фізичне, так і психологічне здоров'я медичного персоналу.

Внаслідок від'їзду високоспеціалізованих медичних фахівців пацієнти не зможуть отримати необхідну спеціалізовану медичну допомогу.

Населенню окупованих територій важко отримати якісну медичну допомогу. Окупанти всіляко обмежують можливість цивільного населення отримати медичні послуги, натомість перепрофілюють цивільні лікарні під військові шпиталі, примусово залучають медичний персонал для надання медичної допомоги своїм пораненим військовим. Ненадання вчасно необхідної якісної медичної допомоги призводить до зростання смертності та інвалідності в результаті ускладнень, яких могло б не бути при належній медичній допомозі.

Під час війни значна кількість цивільного населення отримує психологічні травми, які, без психологічної, а інколи і психіатричної допомоги, в майбутньому призведуть до серйозних проблем із психічним здоров'ям. Війна сприяє поширенню інфекційних захворювань. У зв'язку з неможливістю людей у небезпечних регіонах дотримуватися санітарно-гігієнічних правил створюється сприятливе середовище для виникнення та поширення інфекційних захворювань. Воєнні дії мають негативний вплив на екологію нашої країни. Забруднення повітря, водойм, ґрунту шкідливими речовинами внаслідок вибухів може значно завдати шкоди здоров'ю населення та призвести до серйозних проблем із громадським здоров'ям.

Слід зазначити, що на початку повномасштабної війни законодавство України не було адаптоване до воєнного стану, працівники закладів охорони здоров'я не мали досвіду щодо надання медичної допомоги в умовах війни.

Проаналізувавши Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та Указ Президента

України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64, ми можемо зробити висновок, що ці законодавчі акти не містять обмежень щодо конституційного права кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування в умовах воєнного стану. Відповідно до цього, всі громадяни країни мають рівний доступ до медичної допомоги та можуть отримати повну медичну допомогу незалежно від того, екстрена це чи планова медична допомога [10].

У відповідь на виклики, що виникли внаслідок війни, уряд та Міністерство охорони здоров'я України намагаються забезпечити безперешкодну реалізацію громадянами свого права на медичну допомогу.

Про плідну законотворчу діяльність уряду під час воєнного стану свідчить поява значної кількості нормативно-правових актів, що регулюють надання послуг у сфері громадського здоров'я. Для забезпечення прав людини у сфері громадського здоров'я під час воєнного стану уряд розробив низку важливих документів. До них відносимо такі:

1. Наказ МОЗ України від 24.02.2022 р. № 374 «Про затвердження Тимчасових заходів у закладах охорони здоров'я з метою забезпечення їх готовності для надання медичної допомоги постраждалим внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України».

2. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.02.2022 р. № 368 «Про затвердження Стандарту екстреної медичної допомоги "Медичне сортування при масовому надходженні постраждалих на ранньому госпітальному етапі"».

3. Наказ МОЗ України від 26.02.2022 р. № 383 «Про залучення медичних працівників-іноземців до надання допомоги постраждалим в умовах воєнного стану».

4. Наказ МОЗ України від 04.03.2022 р. № 407 «Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану».

5. Наказ МОЗ України від 05.03.2022 р. № 418 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування протоколу масивної трансфузії компонентів крові постраждалим на етапах евакуації».

6. Наказ МОЗ від 07.03.2022 р. № 424 «Про організацію забезпечення потреб донорською кров'ю та компонентами крові в умовах воєнного стану».

7. Наказ МОЗ України від 07.03.2022 р. № 421 «Деякі питання надання медичної допомоги хворим з діабетом в умовах воєнного стану».

8. Наказ МОЗ України від 17.03.2022 р. № 496 «Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану».

9. Закон України від 01.04.2022 р. «Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану» та інші.

В умовах воєнного стану відбулися зміни в діяльності системи охорони здоров'я, що привело до змін умов надання медичної допомоги для всіх категорій населення України. Досить провокативними, оскільки тимчасово обмежують конституційне право громадян на планову стаціонарну медичну допомогу, є наказ МОЗ України від 24.02.2022 р. № 374 «Про затвердження Тимчасових заходів у закладах охорони здоров'я з метою забезпечення їх готовності для надання медичної допомоги постраждалим внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України» та наказ МОЗ України від 20.03.2022 р. № 507 «Про внесення зміни до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 24 лютого 2022 року № 374». Відповідно до цих наказів лікувальні заклади створюють резерв вільних ліжок у стаціонарі для надання медичної допомоги пораненим. Оскільки війна триває і кількість поранених зростає, то не всі заклади охорони здоров'я мають можливість надати планову стаціонарну допомогу цивільному населенню [1].

В повному обсязі на безпечних, підконтрольних Україні територіях надається амбулаторно-поліклінічна допомога, медична допомога дитячому населенню, медична допомога вагітним та породіллям, медична допомога пацієнтам з онкопатологією та пацієнтам паліативних стаціонарів. Незважаючи на воєнний стан в країні, і надалі діє ряд медичних програм та надаються безоплатні медичні послуги населенню. Йдеться про Програми медичних гарантій; реімбурсації лікарських засобів «Доступні ліки» [12, с. 764]; українці з хронічною хворобою нирок чи нирковою недостатністю в амбулаторних умовах можуть отримати безоплатне лікування шляхом гемодіалізу; пацієнти, які живуть із ВІЛ, можуть отримати антиретровірусну терапію за місцем фактичного перебування; проводиться вакцинація населення; медична евакуація тощо, відповідно до якої МОЗ у співпраці з Єврокомісією організовує безоплатну медичну евакуацію до більш безпечних регіонів України та за кордон громадян, що потребують високоспеціалізованої і реабілітаційної допомоги, яка не доступна за місцем їхнього перебування. Слід відмітити й те, що набуває активного розвитку телемедицина.

Доступність основних медичних послуг для цивільного населення, навіть за умови, що ці послуги не скрізь можуть надаватися в повному обсязі, в країні, яка перебуває тривалий час у стані війни, є досить не поганим показником. Органи державного управління намагаються реалізувати можливість дотримання прав людини у сфері громадського здоров'я в умовах воєнного стану для забезпечення захисту громадського здоров'я, запобігання стражданню та мінімізацію наслідків конфлікту для цивільного населення [3].

Згідно з наказом МОЗ України від 25.02.2022 р. № 379 «Щодо надання медичної допомоги в умовах воєнного стану військовослужбовцям, які беруть участь в операції об'єднаних сил», заклади охорони здоров'я, які перебувають у сфері

управління МОЗ України, зобов'язані безвідмовно цілодобово надавати медичну допомогу всім постраждалим і пораненим, у тому числі і військовим. Відповідно, під час дії воєнного стану в Україні, військовослужбовці мають право на медичну допомогу як у відомчих госпіталах Збройних Сил України, так і в цивільних лікарнях. Це право зазвичай регулюється нормативно-правовими актами та законодавством, яке стосується організації медичної допомоги під час воєнного стану або військових конфліктів.

Відповідно до Закону України від 01.04.2022 р. № 2171-IX «Про внесення змін до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», військовослужбовці, які безпосередньо брали участь у захисті України, під час воєнного стану мають право на лікування та реабілітацію відповідно до висновку військово-лікарської комісії в медичних закладах за межами України [11]. З початком повномасштабної війни багато людей, рятуючись від окупації, насилля та постійних обстрілів, змушені були залишити свої домівки і переїхати у більш безпечні місця нашої держави.

Право на медичне обслуговування для внутрішньо переміщених осіб є ключовим аспектом забезпечення їхнього здоров'я та благополуччя. Внутрішньо переміщені особи, відповідно до законодавчо гарантованого права на медичну допомогу, можуть звернутися до будь-якого державного чи комунального закладу охорони здоров'я, щоб безкоштовно отримати необхідну медичну допомогу в будь-якому регіоні України. Важливо відмітити, що можливість отримати необхідну медичну допомогу без необхідності оформлення декларації сімейного лікаря є значним кроком у задоволенні їхніх потреб у сфері охорони здоров'я та сприяє полегшенню їхнього доступу до основних медичних послуг. Також внутрішньо переміщені особи мають право скористатися програмою «Доступні ліки» [6].

Висновки

Повномасштабна війна має серйозний вплив на життя та здоров'я українців. Руйнування медичної інфраструктури, обстріли медичних за-

кладів та інші деструктивні дії мають далекосяжні наслідки, які можуть вплинути на здатність системи охорони здоров'я надавати належну медичну допомогу. Проте важливо відзначити стійкість та рішучість, з якими система охорони здоров'я України відреагувала на цю ситуацію. Медичний персонал, незважаючи на виклики і небезпеки, продовжував працювати та надавати допомогу постраждалим. Війна показала слабкі місця в медичній галузі і стала каталізатором пошуку та впровадження інноваційних рішень задля збереження громадського здоров'я.

Система охорони здоров'я України, незважаючи на всі труднощі, не тільки вистояла, а й почала ефективно розвиватись. Паралельно з розвитком системи охорони здоров'я розвивається й законодавча база у сфері громадського здоров'я. Розвиток законодавчої бази у сфері громадського здоров'я є важливою складовою для забезпечення ефективної діяльності системи охорони здоров'я та підвищення рівня здоров'я населення. Законодавство відіграє важливу роль у визначенні прав та обов'язків у медичній сфері, регулюванні доступу до медичної допомоги, контролі якості послуг, фінансуванні охорони здоров'я та багатьох інших аспектах.

Законодавча база в галузі громадського здоров'я відіграє критичну роль у створенні структурованої та ефективної системи охорони здоров'я, яка може відповідати потребам населення в різних умовах, в тому числі під час війни. Розвиток медицини та медичного права є ключовим фактором у поліпшенні здоров'я населення і сприяє досягненню загальних цілей глобальної охорони здоров'я.

Перспективи подальших досліджень. У ситуаціях, коли уряд встановлює спеціальні правові режими, вкрай важливо знайти баланс між захистом громадського порядку та забезпеченням поваги до прав людини, включаючи право на здоров'я. Ми вважаємо, що дослідження в цій галузі є важливими не лише для розуміння проблем, з якими стикається населення під час війни, але й для інформування про політичні та правові зміни, які можуть краще захистити права людини та здоров'я населення в умовах війни.

Список літератури

1. Вітязь О. Надання медичної допомоги в умовах воєнного стану / О. Вітязь // Вісник. – 2022. – № 3–5 (81). – С. 115–118.
2. Гергелійник В. Взаємозв'язок конституційного права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування з іншими соціальними правами людини / В. Гергелійник // Публічне право. – 2019. – № 2 (34). – С. 17.
3. Громик В. С. Актуальні питання правового регулювання надання медичної допомоги в період дії воєнного стану в Україні / В. С. Громик, Н. А. Литвин // Юридичний науковий електронний журнал. – 2022. – № 10. – С. 412–413. – Режим доступу : http://lsej.org.ua/10_2022/100.pdf.
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни (укр./рос.) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р. : станом на 8 лют. 2006 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
5. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>.
6. Медичне обслуговування внутрішньо переміщених осіб // Безоплатна правова допомога. – Режим доступу : <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/medychne-obslugovuvannya-vnutrishno-peremishhenyh-osib/>.

7. Показники стану здоров'я сучасних підлітків як одна із складових здоров'я населення держави / Т. Г. Карпінська Т. В. Грабовська, С. В. Середа, В. В. Короткий // Український медичний часопис. – 2021. – № 3 (143) - V/VI. – С. 84. – Режим доступу : <https://api.umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/2021/06/5008.pdf>.
8. Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану : Закон України від 01.04.2022 р. № 2171-IX. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2171-20#Text>.
9. Розробка та фінансування регіональних і місцевих програм громадського здоров'я : операц. посіб. / [В. Ляшко, Н. Півень, М. Брага та ін.]. – 12 с. – Режим доступу : https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/Manual_Development%20and%20funding%20of%20regional%20and%20local%20public%20health%20programs_print_210x297+3mm.pdf.
10. Сенюта І. Конституційне право на охорону здоров'я / І. Сенюта // Комітет медичного і фармацевтичного права та біоетики. – Режим доступу : <https://medcom.unba.org.ua/activity/news/7348-konstitucijne-pravo-na-ohoronu-zdorovya.html>.
11. Щодо надання медичної допомоги в умовах воєнного стану військовослужбовцям, які беруть участь в операції об'єднаних сил : наказ від 25.02.2023 р. № 379. – Режим доступу : <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-25022022--379-schodo-nadannja-medichnoi-dopomogi-v-umovah-voennogo-stanu-vijskovosluzhbovcjam-jaki-berut-uchast-v-operacii-ob-ednanih-sil>.
12. Basic of medicinal products reimbursement: A comparative-legal analysis to Ukraine: An update / N. Maika, N. Kalyniuk, V. Sloma [et al.] // Biomedical and Pharmacology Journal. – 2021. – Vol. 14 (2). – P. 761–769.

References

1. Vityaz, O. (2022). Nadannya medychnoyi dopomohy v umovakh voyennoho stanu [Provision of medical aid in conditions of martial law]. *Visnyk – Bulletin*, 3-5(81), 115-118 [in Ukrainian].
2. Herheliynyk, V. (2019). Vzayemozvyazok konstytutsiynoho prava na okhoronu zdorovya, medychnu dopomohu ta medychne strakhuvannya z inshymy sotsialnymy pravamy lyudyny [The relationship of the constitutional right to health care, medical care and health insurance with other social human rights]. *Publichne pravo – Public law*, 2(34), 17 [in Ukrainian].
3. Hromyk, V.S., & Lytvyn, N.A. (2022). Aktualni pytannya pravovoho rehulyuvannya nadannya medychnoyi dopomohy v period diyi voyennoho stanu v Ukrayini [Actual issues of legal regulation of the provision of medical care during the period of martial law in Ukraine]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 10, 412-413. Retrieved from: http://lsej.org.ua/10_2022/100.pdf [in Ukrainian].
4. Konventsiya pro zakhyst tsyvilnoho naseleण्या pid chas viyny (ukr./ros.): Konventsiya Orh. Obyedn. Natsiy vid 12.08.1949 r.: stanom na 8 lyut. 2006 r. [Convention on the Protection of the Civilian Population in Time of War (Ukrainian/Russian): Convention Org. United of Nations dated August 12, 1949]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text [in Ukrainian].
5. Konstytutsiya Ukrayiny: vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR: stanom na 1 sich. 2020 r. [Constitution of Ukraine: dated June 28, 1996 No. 254k/96-BP: as of January 1 2020]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> [in Ukrainian].
6. Medychne obsluhovuvannya vnutrishno peremishchenykh osib [Medical care for internally displaced persons]. Bezoplatna pravova dopomoha – Free legal assistance. Retrieved from: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/medychne-obslugovuvannya-vnutrishno-peremishhenykh-osib/> [in Ukrainian].
7. Karpinska, T.H., Hrabovska, T.V., Sereda, S.V., & Korotky, V.V. (2021). Pokaznyky stanu zdorovya suchasnykh pidlitkiv, yak odna iz skladovykh zdorovya naseleण्या derzhavy [Indicators of the state of health of modern teenagers, as one of the components of the health of the state population]. *Ukrayinskyy medychnyy chasopys – Ukrainian medical journal*, 3(143) - V/VI, 84. Retrieved from: <https://api.umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/2021/06/5008.pdf> [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrayiny Pro vnesennya zminy do statti 11 Zakonu Ukrayiny «Pro sotsialnyy i pravovy zakhyt viyskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simey» shchodo vdoskonalennya poryadku nadannya medychnoyi dopomohy viyskovosluzhbovtziv v umovakh voyennoho stanu vid 01.04.2022 r. № 2171-IX [Law of Ukraine On amending Article 11 of the Law of Ukraine “On Social and Legal Protection of Servicemen and Members of Their Families” regarding the improvement of the procedure for providing medical assistance to servicemen under martial law dated April 1, 2022, No. 2171-IX]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2171-20#Text> [in Ukrainian].
9. Lyashko, V., Piven, N., Braha, M., Ryzhkova, A., Nagorna I., Prykhodko, V., ... Korolenko, V. Rozrobka ta finansuvannya rehionalnykh i mistsevyykh prohram hromadskoho zdorovya [Development and financing of regional and local public health programs]. Retrieved from: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/Manual_Development%20and%20funding%20of%20regional%20and%20local%20public%20health%20programs_print_210x297+3mm.pdf [in Ukrainian].
10. Senyuta, I. Konstytutsiynе право na okhoronu zdorovya [Constitutional right to health care]. Komitet Medychnoho i Farmatsevtichnoho Prava ta Bioetyky – Committee on Medical and Pharmaceutical Law and Bioethics. Retrieved from: <https://medcom.unba.org.ua/activity/news/7348-konstitucijne-pravo-na-ohoronu-zdorovya.html> [in Ukrainian].
11. Nakaz Shchodo nadannya medychnoyi dopomohy v umovakh voyennoho stanu viyskovosluzhbovtziv, yakі berut uchast v operatsiyi obyednanykh syl vid 25.02.2023 r. № 379 [Order Regarding the provision of medical aid

under martial law conditions to servicemen participating in the operation of the joint forces dated 25.02.2023 No. 379]. Retrieved from: [https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-25022022--379-schododannja-medichnoi-dopomogi-v-umovah-voennogo-stanu-vijskovosluzhbovcjam-jaki-berut-uchast-v-operacii-ob"ednanih-sil](https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-25022022--379-schododannja-medichnoi-dopomogi-v-umovah-voennogo-stanu-vijskovosluzhbovcjam-jaki-berut-uchast-v-operacii-ob) [in Ukrainian].

12. Maika, N., Kalyniuk, N., Sloma, V., Sheremeta, L., Kravchuk, L., Stefanyshyn, K., & Kravchuk, L. (2021). Basic of medicinal products reimbursement: A comparative-legal analysis to Ukraine: An update. *Biomedical and Pharmacology Journal*, 14(2), 761-769.

OBSERVANCE OF HUMAN RIGHTS IN PUBLIC HEALTH UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL STATUS

N. M. Kalyniuk, L. R. Lishchuk

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, Ternopil, Ukraine

Purpose: to analyze the system of human rights in the field of public health. Consider the problems that arise with the application of human rights in the conditions of martial law in Ukraine. To investigate the law-making activity of the government of Ukraine under martial law.

Materials and Methods. The research was based on the analysis of legal documents, internet resources and literary sources. Applied methods of analysis, synthesis, comparison, generalization and systematization of literary sources.

Results. The application of human rights in the field of public health in a state of war is a complex and multifaceted problem, as a military conflict can cause serious challenges to ensure and protect human rights and dignity.

Conclusions. Preserving the health of the population is a priority area of activity for the government, international organizations, public associations and all those who strive to ensure the well-being and quality of life of people. The health of the population is the main component of sustainable development, as it affects the social, economic and ecological development of the country.

According to international standards and humanitarian law, the observance of human rights in the field of public health during war is mandatory for all parties to the conflict.

The legislative framework developed during the war can become the basis for improving the quality of medical care, protecting the rights and dignity of citizens, as well as ensuring the sustainable development of the health care system.

KEY WORDS: **preservation of public health; medical assistance; legislative framework.**

Рукопис надійшов до редакції 21.08.2023.

Відомості про авторів:

Калинюк Наталя Миколаївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України; тел.: +38(0352) 52-48-87.

Ліщук Лариса Ростиславівна – здобувачка вищої освіти 2 року навчання за спеціальністю «Громадське здоров'я», медичного факультету Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України; тел.: +38(098) 081-45-81.